

מה ממלכתי במערכת החינוך הממלכתית?

המדיניות הממשלתית בתחום החינוך חייבת לכלול גם תכנית שתחזיר את הממלכתיות, הסולידריות והשותפות האזרחית לראש מעייניה של מערכת החינוך. תמיר גבאי - המכון הדמוקרטי, ד"ר משה הרשקוביץ - רשת ישיבות בני עקיבא, ויעל נאמן - מנכ"לית קרן לאוטמן, במאמר משותף לשר החינוך העתידי של מדינת ישראל
תמיר גבאי, ד"ר משה הרשקוביץ ויעל נאמן פורסם ב-YNET: 17.05.20, 10:50
בשיתוף פורום דב לאוטמן

כולם מדברים על למידה מקוונת כתמונת העתיד של מערכת החינוך אך מה שמערכת החינוך באמת צריכה היום יותר מכול הוא אתוס אזרחי מלכד ומגוון.

אפשר היה למלא אוקיינוס שלם בכמות הפוסטים והתגובות שעולים ברשתות החברתיות בימים אלו ועוסקים באתגרי החינוך בימים שאחרי הקורונה. מדובר בשאלות כבדות משקל, אך נדמה שהשיח מרוכז כמעט כולו רק בסוגיית הלימוד המקוון. עם כל הכבוד לחיי הזום - "בחיאת זום זום", בלשונה של חבורת זהו זה המאוחדת - לא אתגר הזום צריך להדיר שינה מעיני קברניטי החינוך שלנו. בטווח הארוך והמשמעותי לחברה הישראלית, יש אתגר חשוב יותר שנזנח לגמרי - אתגר ה"ממלכתיות", או ליתר דיוק אתגר החינוך לממלכתיות אזרחית. העדרו של אתוס ישראלי משותף פוגע בנו בכל פעם מחדש.

הוא בא לידי ביטוי בין השאר במציאת "שעיר לעזאזל" - ציבור כזה או אחר שמואשם קולקטיבית, וזהו רק קצה הקרחון של גזענות, פלגנות, שנאה ודה-לגיטימציה ששלושת סבבי הבחירות האחרונים התמחו בהם עד כדי מקצועיות מזוקקת, כשהרשתות משמשות להם כר פורה ומערכת הגברה גם יחד. הריק הממלכתי מכרסם כבר שנים ארוכות בבריאותה של החברה הישראלית וביכולתה להתפתח ולשגשג. גם היום, זהו האתגר החשוב ביותר שלנו כחברה, ושל מערכת החינוך בפרט.

מערכת החינוך - גורם מכריע בעיצוב דמותה של החברה

החברה הישראלית מאופיינת בהטרוגניות רבה בשל הבדלים דתיים, מעמדיים, לאומיים, אתניים ותרבותיים בין הקבוצות המרכיבות אותה. הגיוון, יתרונות רבים לו, וביניהם הכוח בהעשרתו של השיח החברתי והתרבותי והרחבתו. אך הגיוון טומן בחובו גם אתגר גדול של יצירת בסיס ערכי וסיפור משותף, שאם לא נתמודד עמו באופן שיטתי בכלל זירות החיים, בראש ובראשונה בזירה החינוכית, הוא עלול לעודד שיסוע ואלימות.

חיפוש אחר הטוב המשותף בחלקים השונים של החברה הישראלית.

סכנות מוחשיות אלו עושות שמות בחברה הישראלית, משנות את פניה, ויוצרות בה ניכור עמוק בין קבוצות, שמאפיל כיום על המאפיינים המחברים והמאחדים שעוד קיימים. יתרה מזאת, שיח השנאה והגזענות יוצר ערעור על מושכלות היסוד של חיינו - תפיסתה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.

חוק חינוך ממלכתי, התשי"ג-1953, קובע כי אחת ממטרות החינוך הממלכתי היא "להנחיל את העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל ואת ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ולפתח יחס של כבוד לזכויות האדם, לחירויות היסוד, לערכים דמוקרטיים... לתרבותו ולהשקפותיו של הזולת, וכן לחנך לחתירה לשלום ולסובלנות ביחסים בין בני אדם ובין עמים". החוק מעמיד את מערכת החינוך כגורם מכריע בעיצוב דמותה של החברה, ובהתוויתו של הבסיס הערכי של השיח הציבורי. החינוך הממלכתי, כפי שמשקף בחוק זה, מכונן מיסודו לעיצוב חברה ראויה, שתפקידה להכשיר את אזרחי העתיד להיותם אזרחים, על בסיס ערכים משותפים. זהו בתמצות עיקר האתגר של החינוך הממלכתי - וימים אלה רק חשפו והציפו לעיני כל את שחסר במערכת החינוך.

לבנות יחד טוב משותף

נכון, נקודת הפתיחה מאתגרת. החלוקה לקבוצות בחברה הישראלית באה לידי ביטוי גם במערכת החינוך, הכוללת בעיקרה ארבעה זרמים מרכזיים נפרדים (תופעה יוצאת דופן בקנה מידה עולמי): חינוך ממלכתי, חינוך ממלכתי-דתי, חינוך ממלכתי-ערבי, ולאחרונה גם תחילת התהוות של מערכת חינוך ממלכתי-חרדית. הפרדה זו מגיל הגן עד כיתה י"ב מונעת היכרות בין הקבוצות ומעצימה את הניכור והחשדנות כלפי האחר או השונה.

ועדות שהוקמו ודו"חות שנכתבו במהלך השנים לא הצליחו להביא ליישום מטרותיו של חוק חינוך ממלכתי ששרטט את קווי המתאר של אתוס אזרחי - ממלכתי משותף. בדו"ח 'חינוך לחיים משותפים ולמניעת גזענות' בשנת 2016, קבע מבקר המדינה כי "המדינה אינה עושה שימוש מושכל ומספק במערכת החינוך על מנת ליצור גשרים בין חלקי החברה... לא יושמו תכניות לחיים משותפים ולא הוקצו המשאבים הראויים ליישומן...".

מערכת החינוך נמנעה עד היום מלגבש מדיניות ברורה ותכנית אסטרטגית רב-גילית שתעסוק בערכי דמוקרטיה, שוויון, כבוד וסובלנות, לצד דאגה ואחריות לחיים משותפים וחיפוש אחר הטוב המשותף בחלקים השונים של החברה הישראלית. מרבית בתי הספר אינם עוסקים באופן פעיל בתכנים הללו ולא חושפים את תלמידיהם להכרות עם הקהילות האחרות בחברה.

דאגה ואחריות לחיים משותפים. (צילום: אסף שלו)

בתשע"ה יצאה "התמונה החינוכית" (מדדי הצלחה משותפים של העשייה החינוכית-פדגוגית של כלל בתי הספר) של משרד החינוך לדרך ויצרה שפה פדגוגית משותפת. הגיע הזמן לשאוב השראה מהצלחתה ולהרחיב אותה ל-תמונה חינוכית ממלכתית משותפת לכלל בתי הספר במדינת ישראל כזו שתשקף בסיס ערכי-אזרחי משותף ותהווה סימן דרך משמעותי בחתירה אליו..

"התמונה החינוכית ממלכתית" צריכה לקדם 3 מדדים עיקריים:

א. חינוך לאזרחות ממלכתית

ב. חינוך לערכי דמוקרטיה

ג. חינוך להכרת החברה הישראלית במטרה לבנות יחד "טוב משותף" במגוון נושאים.

אלו הם מרכיבי יסוד של מערכת החינוך במדינה יהודית דמוקרטית השואפת לבניית חברה שכלל אזרחיה מרגישים שייכים אליה, שותפים בה וחיוניים לשגשוגה. במחשבות על היום שלאחר משבר הקורונה, לצד שיקומן של המערכות החברתיות והכלכליות, המדיניות הממשלתית חייבת לכלול גם תכנית שתחזיר את הממלכתיות והסולידריות ואת הנחיצות בשותפות אזרחית כלל-ישראלית לראש מעייניה של מערכת החינוך. התמונה החינוכית ממלכתית היא צעד ראשון ישים, פשוט וחשוב בדרך לשם.

* המאמר נכתב על ידי תמיר גבאי - המכון הדמוקרטי, ד"ר משה הרשקוביץ - רשת ישיבות בני עקיבא, ויעל נאמן - מנכ"לית קרן לאוטמן